

P. H. MULLER

JOSEPHINE BUTLER

(1828-1906)

Inleiding

In de reeks der mannen en vrouwen, die gedurende de bewogen negentiende eeuw dragers en draagsters waren van groote, bevrijdende gedachten, neemt Josephine Butler-Grey een eereplaats in. Want het is háár rustelooze activiteit gedurende tal van moeilijke jaren geweest, die de reeds vóór haar optreden ingezette strijd om de positie der vrouw in de moderne samenleving op de belangrijkste punten tot een beslissing voerde.

Maar wie zich zet, haar boeiende levensgeschiedenis na te vertellen, heeft er zijn lezers op attent te maken, dat deze voortreffelijke echtgenooten en moeder vóór alles een Christin was; een mensch, die alle tijdelijke en eeuwige heil had gevonden bij haar Heer Jezus Christus. Want eerst bij een duidelijk besef van het feit, dat Josephine Butler tot haar arbeid kwam en zich door geen moeilijkheden van haar taak liet terughouden omdat de opdracht daartoe haar door Christus werd gegeven en Hijzelf haar riep, kan de misvatting vermeden worden, haar te teekenen, haar te zien als een strijdster voor de vrijheid der vrouw.

Zeker beoogde Mevrouw Butler die zoozeer begeerde vrijheid, doch zij was haar geen doel, doch middel. Geen doel; niet de verkeerd begrepen gelijkheid aan den man, maar middel, n.l. tot ontplooiing van de haar eigen en van den man onderscheiden persoonlijkheid. De vrijheid der persoonlijkheid, die achtte zij terecht voor de vrouw noodzakelijk. De vrijheid tot liefhebben, tot dienen, overal dáár, waar Christus er toe riep en bekwaamde. Eerst wanneer de door Christus nooit erkende superioriteit van den man gebroken was, wanneer werd erkend, dat de vrouw de gelijke, niet de minderwaardige van den man behoort te zijn, zou zij haar Christelijke roeping trouw vermogen te zijn en kunnen volbrengen.

Niet om de vrijheid zonder meer, doch wel dege-lijk om de Christelijke vrijheid voor de vrouw ging het Josephine Butler. Christus heeft de man, maar evenzoo de vrouw vrijgemaakt en dáárom was het onduelbaar, dat de vrouw niet dezelfde rechten bezat, dat haar niet dezelfde eer toekwam, die de man voor zich opeischte.

De vrouw als het voorwerp der zinnelijke begeerten en wellusten van den man, hem vooral in het sexueele zonder meer onderdanig en onderworpen, met al de consequenties, die daaruit konden volgen — de gedachte, neen, het feit was haar een gruwel, een der meest verfoeilijke zonden. Overal, waar de vrouw door den man werd misbruikt trad zij voor haar in het strijdperk. Om haar vrijheid en haar recht te verkrijgen en om haar te doen eer-

biedigen, ja, maar nooit om haar een deel te doen opeischen van de taak en de arbeid, die den man toekwamen, op welk terrein des levens ook.

Josephine Butler is geen feministe geweest, geen ijveraarster voor vrouwenkiesrecht, geen propagandiste voor de werkende, de studeerende, de sociaal-bedrijvige, de mede-regeerende vrouw. Toen zij alles gedaan en mede tot stand gebracht had, wat de vrouw geestelijk en zedelijk tot de gelijke van den man maakte, trok zij zich terug en zag zij haar arbeid als voltooid. Toen keerde ze terug naar de plaats, waar zij, juist omdat zij vrouw was, vóór alles behoorde: tot haar man, haar kinderen, haar huis. Daar lag haar taak en zooals al, wat zij voor haar zusters ondernam en leed, daar zijn uitgangspunt had genomen, zoo toonde zij haar tijd- en sexegenooten door haar terugkeer dáárheen, dat de vrouw, die werkelijk om Christus' wil iets van blijvende waarde en betekenis wil zijn en doen, haar arbeidsveld te allen tijde vinden kan, waar zij als echtgenooten en moeder kan ontplooiën al de gaven en krachten van gemoed en verstand, die haar gegeven zijn als zoovele talenten om mede te woeken in Zijn dienst.

Jeugd

De voorouders van Josephine Butler waren bewoners van die landstreken op de grenzen van Engeland en Schotland, waar eeuwen lang een telkens weer opblaaierende strijd was gevoerd tusschen de legers van beide landen. Ook de leden van haar geslacht waren daar opgegroeid en hadden er geleefd als weerbare mannen en moedige, onverschrokken vrouwen. De Grey's waren krachtige, wilsvaste menschen, die gewoon waren, moeilijkheden en tegenslagen van allerlei aard rustig onder de oogen te zien, altijd gereed tot verweer.

John Grey of Dilston, Josephine's vader, was een edelman en grootgrondbezitter, die er zich al spoedig na zijn huwelijk toe zette om zijn uitgestrekte landen weer rendabel te maken. De tijden werden rustiger en nadat zijn voorouders telkens weer hun arbeid hadden moeten laten rusten en zagen afgebroken, poogde hij de gevolgen van verwaarloozing en roofofbouw te bezweren en te boven te komen door toepassing van de nieuwste landbouw-methoden. Terwijl zijn gezin groeide experimenteerde hij met bemesting en nieuwe aanplant en elke dag ging hij er persoonlijk op uit om het werk hier en ginds te leiden en te stimuleeren. 's Avonds, wanneer hij moe en beslijkt thuis kwam, verhaalde hij van zijn ervaringen en zijn zorgen, van zijn successen en tegenslagen. Vrouw en kinderen leefden met alles

mee, luisterden, vroegen, maakten opmerkingen. Toen eenige der oudste kinderen wat grooter werden — er waren zes meisjes! — ging John Grey vaak te paard met een of twee van zijn dochters er op uit. Uren lang konden Josephine en haar vader door de velden, over de heiden en door de bosschen rijden van het eene perceel naar het andere. Dan leerde het meisje den man van een andere kant kennen dan thuis; dan zag en hoorde ze, hoe gemoedelijk en menschelijk hij omging met zijn pachters en arbeiders en het deed haar genegenheid met hoogachting verrijken. Soms striemden regen- of hagelvlagen haar het zachte gezichtje, maar op andere ritten praatte ze met den flinken, rijzigen heer naast zich over allerlei onderwerpen, die haar belangstelling hadden of waarover hij, zijnerzijds, haar onderrichtte.

Overigens was John Grey geen man, die zich te buiten ging aan theoretiseeren. Daarvoor bracht zijn dagelijksche arbeid hem tē uitsluitend en direct in aanraking met de vragen en problemen, die de practijk van het leven betroffen. Hij imponeerde zijn kinderen niet door zijn onderwijs, doch door zijn levensstijl en door de geest, die al zijn daden beheerschte. De zuiverheid van zijn overwegingen en opvattingen, de rechtschapenheid en de openhartig-

heid van zijn woorden, de onkreukbaarheid van zijn handelingen maakte op hen méér indruk dan iets anders. Wat wonder, dat Josephine — als de andere dochters en zoons — aan zulk een vader haar geheele leven lang een sterke herinnering bewaarde. En zou het vreemd zijn, wanneer haar persoonlijkheid — als de hunne — door dezen man en zijn krachtig voorbeeld ten sterkste was beïnvloed? Van hoe groote beteekenis bleek, vele jaren later nog, het feit, dat de éérste man, die Josephine leerde kennen een nobel karakter, een zedelijk hoogstaand mensch is geweest!

De Greys bewoonden een groot huis, maar er waren vaak gasten. Want John Grey was een man, die met zijn tijd meeleeftte en een groote belangstelling bezat voor al, wat die tijd bewoog. Zoo leefde hij als verlicht, vooruitstrevend mensch mede met de strijd om de afschaffing van de slavernij en het deerde hem niet, dat hij in zijn stand tot de weinigen behoorde, die de inzichten van Wilberforce, Clarkson en anderen deelde. Zijn geestverwanten noodigde hij gaarne te zijnen en de gesprekken, die dan rond het open haardvuur dikwijls zoo levendig konden worden, hadden altijd de belangstelling der opgroeiende jongens en meisjes.

In 't bijzonder Josephine was diep geschokt door het groote leed, waarover ze hoorde. Toen zij nog een klein meisje was, vernam ze eens het verhaal van een arme negervrouw, van wie drie zontjes door den eigenaar lachend verkocht werden. Dat de man, louter in een booze bui, het vierde kindje in brand stak, zoodat het ellendig omkwam, bezorgde haar slapeloze nachten. Later, toen ze als meisje van zestien, zeventien jaar de discussies thuis hoorde, liet het vraagstuk van het recht, waarmede de eene mensch de ander zooveel leed aandeed, haar niet meer met rust. Kern van dat probleem was de vraag, hoe die onrechtvaardigheid en dat verdriet toch te rijmen vielen met Gods liefde. „Het scheen mij toe,” schreef het meisje vele jaren later, „dat alles verkeerd ging in deze wereld... en om mijn zielsangst te stillen gevoelde ik behoefte om de last, waaronder ik gebukt ging neder te leggen aan de voeten van God, Wiens naam immers, naar men mij gezegd had, Liefde was.”

Vaak ging Josephine alleen de heide op of de landerijen door, strijdend om licht, worstelend om helderheid. Soms knielde ze neer op een stille plek om onder tranen met vurige gebeden al haar leed en haar peinzen onder woorden te brengen en voor God uit te spreken. Eindelijk vond zij rust in de overgave van alle menschelijke leed aan Hem, die voor het heil der menschen het zwaarste leed op Zich nam. Hij zou zeker alles wél maken.

Met niemand sprak zij over wat haar hart zoo diep bewoog in deze tijd. Stil ging ze haar weg en zocht veel de eenzaamheid. Wel vonden haar zusters haar bij tijden wat vreemd, doch ze zeiden of vroegen niets. Maar toen de benauwende crisis eenmaal voorbij was, toen het leed, eenmaal in Christus aanvaard, aan Hem overgegeven, gedragen worden kon, bleek Josephine op zeker tijdstip, dat haar trouwe vader haar had gadeslagen en dat hij geraden had, wat in zijn dochter omging. Hij sprak er met haar over, doch niet om op het doorstredene terug te komen; slechts om te toonen, dat hij alles begrepen had.

Een Goede Voerman

*Een goede voerman houdt de teugels,
En stuurt zijn wagen 't rechte spoor,
De hartstocht rent als had zij vleugels,
De paarden gaan er steeds van door*

*En ik, met elke vezel strak gespannen,
Mijn oogen op het doel gericht,
Moet steeds mijzelf, in angst vermannen,
Als wil door zwakheid wordt ontwricht.*

*Doch Hij die naast mij is gezeten,
Hij spreekt mij toe en geeft mij macht,
Mij met der paarden lust te meten,
Ik overwin in Christus' kracht.*

W. H. VAN HERK

Huwelijk en huiselijk leven

Tot de talrijke bezoekers, die haar ouderlijk huis bij herhaling ontving, behoorde omstreeks 1850 ook George Butler, de zoon van een Anglikaansch predikant en zelf in het bezit van een geestelijke graad, doch als repetitor werkzaam aan de universiteit van Durbin. Onder de telkens wisselende gasten, geestverwanten van John Grey en belangstellenden naar zijn landbouwkundige arbeid, viel de jonge leeraar te minder op, daar hij een rustige, bescheiden persoonlijkheid was, die zich niet gaarne op de voorgrond drong. Hij had een prettig uiterlijk, goede, beschaafde manieren en was een liefhebber van sport, doch wat er in hem leefde, hield hij liefst voor zich. Tusschen Josephine en hem kwam het na eenige tijd langzaam tot een vriendschappelijke, toen evenwel spoedig tot een diepere relatie en het slot was, dat beiden zich in 1851 verloofden. Het duurde niet lang of beide jongemensen betekenden alles voor elkander, want hun ernstige, hoogstaande karakters vormden een zeer harmonische eenheid. Toen zij na eenige tijd in het huwelijk traden, was er geen bijzonder scherpe blik noodig om te kunnen voorspellen, dat de verbindtenis zeer gelukkig zou worden.

In 1851 kreeg Butler een functie aan de universiteit van Oxford, welke hem in staat stelde, een eigen huishouden op te zetten en in Januari van het volgende jaar bracht hij zijn vier en twintigjarige vrouw in hun woning. Daar begon een samenleven, dat beide menschen vele jaren gelukkig maakte, hen in blijde en droeve dagen nauw aan elkander verbonden deed blijven en dat voor ieder van hen, voor de ontwikkeling van hun geestelijk leven en de ontplooiing hunner persoonlijkheid de rijkste zegen medebracht. Hun wederzijdsche liefde werd versterkt door de groote hoogachting, die zij voor elkander koesterden en die zij elkander toedragen konden omdat ieder hunner er de hoogste eer in stelde, het karakter en de gaven van de ander tot haar recht te doen komen.

Te Oxford gaf Butler o.a. college in aardrijkskunde, wat toen een vak was, waarvoor weinig belangstelling bestond. Samen met Josephine ontwierp en teekende de leeraar de kaarten, die hij bij zijn onderwijs behoefde. Een ander vak, dat hij doceerde, was de kunstgeschiedenis. Ook bij de lessen daarin hielp zijn fijngevoelige echtgenoot hem o.a. door het uitwerken van de teekeningen naar antieke kunstvoorwerpen, die hij in musea maakte.

George onderscheidde zich van Josephine door zijn anders georiënteerd karakter. Terwijl zij voortvarend was en geneigd om aan gevoels-overwegingen en -argumenten een beslissend belang toe te kennen, muntte hij uit door bedaardheid en evenwichtigheid onder alle omstandigheden. Haar helder verstand vulde zijn geschoold oordeel aan zooals zijn bezadigdheid het haar neiging tot snelle actie deed.

In hun woning ontvingen de Butler's 's avonds dikwijls collega's van George. Josephine had een sterke overgang te verwerken gekregen bij haar huwelijk: afkomstig van het land, gewoon aan veel buitenlucht en beweging, voelde zij zich te Oxford eenzaam en opgesloten. In de namiddag maakte zij met haar man graag lange ritten te paard in de omgeving en 's avonds kwam dan het bezoek. Maar

dan hield de jonge vrouw zich, zooals van haar verwacht werd, op de achtergrond en luisterde naar de gesprekken der heeren.

Die discussies gaven haar ruim gelegenheid, in stilte haar gedachten te formuleeren, hoofdzakelijk ten aanzien van twee punten, die haar opmerkzaamheid wel trekken moesten. In de eerste plaats was daar het feit, dat deze mannen zoo uiterst beperkt bleken in hun kennen en weten. Buiten hun vak wisten zij maar heel weinig en zelfs gebeurde het, dat één der leeraren niet wist, waar Egypte lag, laat staan, waar hij Caïro zoeken moest.

Maar, verbaasde Josephine zich over zulke dingen, ergernis en droefheid gevoelde zij, wanneer ze deze menschen — bijna allen vrijgezellen — hoorde spreken over de vrouw in 't algemeen en over de gevallen vrouw in 't bijzonder. Spoedig bemerkte zij, dat hiermede ten nauwste samen hing het besef van een dubbele moraal, een voor de mannen en een voor de vrouwen. Zedelijke misstappen en vergrijpen werden tengevolge daarvan de vrouw veel zwaarder aangerekend dan den man. Hij kon zich jegens haar allerlei permitteeren zonder dat zij daartegen verweer of bescherming bezat. Den man was het, zij 't onder zekere reserves, oogluikend toegestaan, zijn sexueele driften uit te leven, óók als de vrouw daarvan de dupe werd. Erger: waar dat het geval was werd de vrouw de schuldige geacht en genoemd en dienovereenkomstig ook behandeld.

Hoe griefde dit alles haar! Hoe kwetste het haar liefde tot de verdrukte en vertrapte medemenschen en sexegenooten; hoe moest ze geheel deze visie, waarachter een ernstig te laken levenspractijk stond, uit de grond van haar hart veroordeelen!

Hier waren nu elke avond mannen van erkende geleerdheid bijeen, doch hoe uiterst middelmatig was feitelijk hun kennis en, wat erger was, welk een heel middelmatige geesten waren zij.

Juist in deze dagen hoorde Mevrouw Butler van een meisje, dat op schandelijke wijze behandeld en bedrogen was. Uit wanhoop had de ongehuwde moeder haar kind vermoord en was tengevolge van deze euveldaad in de gevangenis van Newgate opgesloten. De vader zette kalm zijn leven voort.

Na afloop van haar straftijd namen de Butler's 't meisje in hun huis op en verzorgden haar een tijd lang. Voor een ander meisje, dat eveneens op lage wijze verleid was, riep Mevrouw Butler de hulp in van een harer hooggeplaatste relaties. „Och Mevrouw,“ zeide deze heer op beminnelijke toon, toen zij hem bezocht, „zwijgt u toch van dergelijke dingen, die de naam van een fatsoenlijke vrouw slechts benadeelen kunnen. Blijf buiten dergelijke affaires. Zulk een zaak aan te vatten kan alleen maar kwaad doen. Het is gevaarlijk, een leeuw, die slaapt, wakker te maken.“

Terwijl deze dingen nog geheel haar aandacht in beslag namen, hoorde Mevrouw Butler op zekere avond, toen ze voor haar opgeschoven raam zat, de kreet van een vrouw in opperste ellende. De klank van die stem greep haar zóó aan, dat ze na een doorwaakte nacht eens voor goed het leed en verdriet van lijdende vrouwen op zich nam om het met haar mee te dragen.

Al haar overleggingen en gedachten sprak Josephine steeds voor haar man uit, die haar inzichten

over de gelijkwaardigheid der beide sexen geheel deelde en de dubbele moraal evenzeer verfoeide als zij. „Wat mij in die tijd van onzekerheid het krachtigste ondersteunde, dat was, hoe vreemd het schijnen moge, niet de kracht der argumenten, die hij aanvoerde — zoo schreef zij later over hem — maar de helderheid van inzicht, waarmede hij menschen beoordeelde en hun daden woog.”

's Avonds, wanneer de bezoekers vertrokken waren, lasen de Butler's samen een gedeelte uit de Bijbel, spraken naar aanleiding daarvan vaak over de gedachten Gods in tegenstelling tot de overleggingen en meeningen der menschen en baden tenslotte om de komst van Gods Koninkrijk op aarde.

Cheltenham-Liverpool

Op de duur bleek Oxford voor Mevrouw Butler geen gezonde woonplaats te zijn; daarom zocht haar man een jaar of vijf na hun komst daar, liever elders een betrekking. Maar nog eer hij die gevonden had werd zijn echtgenoot zoo ernstig ziek, dat de dokter beslissen moest, dat zij zelfs geen dag in de stad blijven mocht. Dat noopte den leeraar, op staande voet zijn ontslag te nemen en diens gevolg kreeg het gezin een moeilijke tijd te doorstaan. Daarbij kwam, dat Josephine's vader hen juist in deze periode onmogelijk helpen kon omdat hij door het faillissement van een bank zelf in ongelegenheid was geraakt. Butler vestigde zich nu met de zijnen te Clifton, waar hij in het onderhoud van zijn familie poogde te voorzien door het schrijven van tijdschrift-bijdragen over kunst.

Gelukkig herstelde zijn vrouw na korte tijd geheel en de moeilijkheden waren volkomen overwonnen, toen Butler in 1857 te Cheltenham benoemd werd tot adjunct-hoofd van een groot universiteits-college. Hij was met deze functie bijzonder ingenomen, want hij beschouwde het zijn speciale roeping, zich aan het onderwijs te wijden.

In de nieuwe omgeving, waar men zich na korte tijd had ingeburgerd, geraakten voor Mevrouw Butler al de problemen, die haar te Oxford bezig gehouden hadden, gedurende lange tijd op de achtergrond. In deze jaren werd de publieke belangstelling — en dus ook de hare — geheel geabsorbeerd door de burgeroorlog in de Vereenigde Staten, waarbij de afschaffing van de slavernij de inzet was. Juist Josephine moest — zooals we begrijpen — met dit drama ten sterkste medeleven.

Daar kwam nog bij, dat het gezin, kort na de vestiging te Cheltenham, met een allerliefst dochtertje werd uitgebreid. Het meisje, Eva heette het, was de lieveling van alle gezinsleden, doch in 't bijzonder van haar moeder, die al haar liefde aan haar opvoeding wijdde.

De jaren in Cheltenham doorgebracht, waren de rustigste, die het gelukkige gezin beleven mocht. De weken en maanden vlogen voorbij, gevuld als zij waren met allerlei arbeid en met de kleine, huiselijke zorgen, die elk gezin ten deel vallen. Butler vond bevrediging in zijn drukke arbeid en zijn vrouw was gelukkig met hen, die aan haar hoede waren toevertrouwd. Misschien dachten de leeraar en zijn vrouw bij herhaling, dat het goed was, zoo; dat zij hun bestemming bereikt hadden; dat 't leven nog vele jaren in deze bedding zijn rustige loop vervolgen zou.

God had echter andere plannen.

Op een avond, toen de Butler's na een korte wandeling thuiskwamen, wilde de kleine Eva, die juist boven door een dienstbode te bed werd gebracht, haar ouders snel tegemoet loopen. Zooals ze wel meer deed, liet ze zich langs de trapleuning naar beneden glijden, doch boog daarbij te ver voorover en viel plotseling naar beneden met het hoofdje op de marmeren vloer. Na enkele uren overleed het kind zonder tot bewustzijn te zijn gekomen.

De slag voor de beide ouders was verschrikkelijk. Weken lang hoorde Josephine het geluid van de vreeselijke val en de schreeuw van het meisje. En toen ze uit haar verdooving begon te ontwaken, werd ze aangegrepen door een benauwende twijfel aan Gods Vaderlijke. Eerst toen het tot haar doordrong, hoezeer ook haar man leed onder het verlies van zijn jongste, poogde zij zich te herstellen en hem te tröosten. Eenige tijd later werd een der beide zoons ernstig ziek en eischte alle zorgen van zijn ouders. Toen hij gelukkig herstelde, reisden zijn moeder en hij naar Zwitserland opdat beiden daar de oude gezondheid zouden kunnen herwinnen.

Nauwelijks een jaar later, in 1866, werd Butler benoemd tot „principal” aan de hoogeschool te Liverpool en als met een zucht van verlichting verlieten hij en zijn vrouw de stad en het huis, waar zij zooveel geluk hadden gesmaakt, doch ook de diepste smart hadden beleefd, die hen als ouders treffen kon.

In zijn nieuwe werkring werd Butler dadelijk zoo geheel in beslag genomen door zijn delicate ambt en moeilijke taak, dat hij daarin als vanzelf de afleiding vond, die zijn gewonde vaderhart noodig had om zich te herstellen. Als vertegenwoordiger van de Staatskerk had hij aan de universiteit een representatieve functie, doch men had juist hem benoemd omdat men in deze cosmopolitische omgeving een ruimdenkend man behoefde, die verkeer kon met menschen, die tot allerlei volken en tot zeer uiteenloopende religies behoorden.

Josephine echter gevoelde zich gedurende de eerste tijd te Liverpool smartelijk eenzaam. Haar zoons studeerden, haar man had zijn drukke werkring; hoe blij zou zij thans geweest zijn met een dochtertje, dat voortdurend in haar nabijheid was. Het verdriet over het verlies van haar kind was onder deze omstandigheden een dagelijksche kwelling. Wel beproefde zij afleiding te vinden in lectuur, muziek en andere kunsten, doch het gelukte haar niet. Tenslotte begreep zij, dat ze slechts bevrijding van haar eigen leed vinden kon, wanneer ze troost zocht te brengen aan hen, die nog bitterder smart leden dan zijzelf. Dat zij tot dit inzicht geraakte, dat ze er toe komen kon en niet onderging in doffe wanhoop en melancholie is een bewijs van de adel van haar geest. Tevoren was zij wel begaan, ja, diep bewogen met allerlei vormen van leed in de wereld en onder de menschen, maar nu zijzelf ten diepste was getroffen, werd het haar pas mogelijk, dat medelijden tot een daad van helpende liefde te maken. Haar persoonlijk verlies bracht haar er tenslotte toe, zichzelf en het eigene in te zetten ten behoeve van andere lijdenden.

(Wordt vervolgd.)

P. H. MULLER

JOSEPHINE BUTLER

(1828-1906)

N *Het begin van het werk*

u, het was niet moeilijk, in een wereldstad als Liverpool de ellende en 't leed in allerlei vormen te vinden. Daar was b.v. het grote, stedelijke werkhuis, dat vijfduizend mensen herbergen kon, dat een wereldje op zichzelf vormde en eigenlijk meer een complex van gebouwen was, elk met een eigen bestemming en ten behoeve van bepaalde groepen veroordeelden, armlastigen en gevallenen.

In het ziekenhuis, dat bij deze instelling behoorde had Agnes Jones de leiding; een jonge, zeer knappe, heel vermogende vrouw, die er als een engel van barmhartigheid rondging. Maar in het gebouw, waar zij de zegen van haar liefde verspreidde, waren, in halfdonkere met stenen geplaveide kelderruimten, een aantal ongelukkige vrouwen en meisjes te werk gesteld, die door touwpluizen een schamel stuk brood verdienden, waarmede ze haar ellendig leven rekten. Indien ergens getroost, geholpen en bemoedigd moest worden, dan wel daar.

Op zekere ochtend verzocht Mevrouw Butler toegang tot dit „correctiehuis” en werd in de grote zaal gelaten, waar ruim tweehonderd vrouwen en meisjes op de grond zaten aan haar dagelijkse werk. De bezoeker zette zich rustig tussen haar in en begon aan dezelfde arbeid. Maar al gauw lachten de omzittenden haar uit om haar onhandige bewegingen. Het duurde echter niet lang of Josephine had de sympathie der vrouwen gewonnen door haar vriendelijkheid en door haar belangstelling voor het leven van elk hunner. En toen ze wat ingeburgerd was in de kring, stelde ze den vrouwen voor, de Bijbelteksten te leren, die zij haar voorzei.

„Nog zie ik” — vertelt zij later — „een van haar, een mooi, groot, donkerharig meisje opstaan in onze kring te midden van hopen vochtig, geteerd touwwerk om met een heldere, vaste stem, zonder haperen uit het prachtige veertiende hoofdstuk van het Evangelie van Johannes de verzen op te zeggen: „Vrede laat ik u, mijnen vrede geef ik u; uw hart worde niet ontroerd en zijt niet versaagd.”

Na enige tijd vond Mevrouw Butler de vrijmoedigheid om aan het opzeggen der teksten een gebed te verbinden en wanneer allen haar beurt gehad hadden, knielde zij neder op de vloer en sprak een gebed uit, waarover zij niet uitweidt, doch waarvan zij wel vertelt: „allen knielden neder op de vochtige stenen, sommige herhalend, wat ik bad, anderen zuchtend en wenend.”

Het duurde uiteraard niet lang of de woning van de Butler's werd als 't ware bestormd door vrouwen en meisjes, die hulp in allerlei vormen

kwamen zoeken of afsmeekten en al gauw begrepen Josephine en haar man, dat zij hun zorgen organiseren moesten, wilden die werkelijk iets van blijvend belang betekenen. Er bestond in Liverpool wel een soort Protestants doorgangshuis, doch dat had de bouw en de inrichting van een gevangenis. Daarheen konden de vrouwen, die onderdak en verzorging behoefden, niet gezonden worden. Tenslotte besloot Mevrouw Butler, de bovenverdieping van haar eigen huis te geven en in te ruimen als tijdelijke verblijfplaats voor wie zich aanmeldde. Eén van haar zusters, die weduwe geworden was, besloot, zich geheel aan de arbeid te geven en stond haar van meet af terzijde. Maar al gauw werd de bovenverdieping veel te klein en dus werd, mede dank zij de hulp van vermogende vrienden, een heel huis gehuurd, dat men „Het Rusthuis” noemde. Daar had men voorlopig ruimte genoeg.

Doch, zoals dat telkens weer het geval blijkt, overal waar iemand zich tot de een of andere arbeid van sociale aard zet: ook hier lokte het ene werk het andere uit. Spoedig moest worden omgezien naar een gebouw, waar een opleidingsschool kon worden geopend voor de vrouwen en meisjes die, gezond van lijf en leden, in staat en bekwaam waren tot allerlei productieve arbeid.

Butler, die met alles, wat zijn vrouw ondernam van heler harte meeleeft en veel van zijn vrije tijd gaf aan de verzorging der opgenomenen, opende het huis met een ernstige toespraak. Niet alleen werden er allerlei vaardigheden aangeleerd, die elke huisvrouw behoorde te beheersen, doch er werd zelfs een kleine enveloppenfabriek begonnen, die haar productie gemakkelijk verkopen kon. Nu werden in het rusthuis slechts de zieken en zwakken opgenomen. Wanneer van die ongelukkigen kwamen te overlijden, gebeurde het vaak, dat ze vóór haar dood hun droevige levensgeschiedenis aan Mevrouw Butler vertelden, die daardoor steeds dieper inzicht kreeg in het grote leed van haar medemensen. Later begreep zij eerst recht, dat de jaren van arbeid in de beide huizen, welke ze stichtte een ware oefenschool voor haar hadden betekend. Hoe diep haar indruk van zoveel ellende was, toont een enkele zin uit een harer brieven. Daar zegt ze: De hel gaapt aan mijn voet; de macht van het kwaad is dicht om mij heen; wat ik hoor en zie, dat is de rook, die uit de afgrond opstijgt, het geweld der martelingen, welke de mens de mens aandoet, de jammerkreet der verdoemden, de klacht der opgeofferde onschuld en de lach der demonen.”

Zoveel in haar vermogen was poogde zij de nood, die op haar weg gevoerd werd, te lenigen, de smart

te verzachten. Daarin zag zij haar taak, dat achttē zij vóór alle dingen haar dure plicht, daarmede lenigde zij óók haar eigen verdriet over het verlies van haar lieve Eva.

Gedurende de zomermaanden gingen de Butlers echter bijna steeds met vacantie naar het vasteland, waar zij verademing vonden van de ingespannen arbeid.

Dat een ruimer arbeidsveld op haar wachtte, dat een zwaarder taak op haar schouders zou worden gelegd kon Mevrouw Butler in deze jaren niet vermoeden. Op de duur werd het haar echter duidelijk, dat hetgeen zij met haar arbeid deed, toch eigenlijk altijd maar het *halve* werk moest blijven omdat ze met haar huizen bezig was, de gevolgen te bestrijden van een onrecht, dat zelf onbestreden voortwoekerde. Dat onrecht was hetzelfde, dat haar reeds jaren tevoren had bezig gehouden: de dubbele moraal voor beide geslachten, voortvloeiende uit een lagere waardering van de betekenis en de positie der vrouw tegenover die van de man. Dat onrecht moest worden weggenomen, dan zou de weg vrijkomen tot het opruimen van allerlei wantoestanden en van veel ellende.

In de hete zomer van 1869 zagen een aantal parlementsleden, voorstanders van een door hen voorgestelde wet op de besmettelijke ziekten, kans, die wet te doen aanvaarden, gebruik makende van het feit, dat vele leden van het Lagerhuis de stad reeds hadden verlaten. De bedoeling van de wet in kwestie was, de uitbreiding van geslachtsziekten tegen te gaan en op zichzelf was dat ook dringend nodig. Doch om dat doel te bereiken stelde het wetsvoorstel de verplichting aan iedere vrouw, die daarvoor in aanmerking kwam, dat zij zich regelmatig bij de politie melden zou, dat zij periodieke medische keuringen zou ondergaan en in een ziekenhuis zou worden opgenomen, wanneer daartoe aanleiding heette te bestaan.

Het leek alles een weloverlegd plan tot bescherming van de volksgezondheid, doch in feite kwam de instelling van de wet hierop neer, dat iedere vrouw, als verdacht van sexuele omgang met leden van de andere sexe, louter op grond van zulk een vermoeden, onderworpen kon worden aan een onderzoek, waarbij a priori van haar on-eerbaarheid werd uitgegaan. Natuurlijk plaatste zulk een onderzoek eerbare vrouwen zonder meer in de positie van deernen, van zedelijke-schuldigen. Maar elk meisje en iedere vrouw, die door enig man verleid en tot zijn ongeremde lusten misbruikt was, bleef ten gevolge van de verplichtingen dezer wet voorgoed in de positie van verworpene, van uitgestotene, waarin zij door toedoen van een man geraakt was. En dat alles, terwijl die man vrijuit ging, terwijl hem geen enkele verplichting kon worden opgelegd. Om het met Mevrouw Butler's eigen woorden te zeggen: „De wet op de besmettelijke ziekten veroordeelt de vrouwen tot gedwongen keuringen, enkel op verdenking, naar willekeur der politie en in geval van verzet daartegen tot gevangenisstraf zonder rechtspraak, zonder vonnis, zonder bijstand van pleitbezorger, zelfs zonder de in Engeland gebruikelijke uitspraak ener jury ontrent schuldig of onschuldig.

Natuurlijk was Mevrouw Butler lang niet de enige, die diep verontwaardigd was over een wet,

die, in schijn van de zedelijkheid te dienen, de onzedelijkheid in de hand werkte en bestendigde. Zelfs hadden enige medici gepoogd, de parlementsleden ervan te overtuigen, dat de voorgestelde wet nóch doelmatig, nóch rechtvaardig was. Maar de mannen, die er zich tot dusverre moeite voor gegeven hadden, de wet te verhinderen, gevoelden, dat zij machteloos waren, dat andere krachten ingeschakeld moesten worden wilde er succes worden behaald.

Toen Josephine en haar man aan het einde van de zomer van het genoemde jaar in hun vaderland terugkeerden, kreeg zij het verzoek om in het openbaar haar stem te verheffen tegen de nu aangenomen wet. Dagen, ja, weken lang hield Mevrouw Butler die uitnodiging in beraad, eer zij een beslissing nam. Wel had zij sinds jaren verlangd, iets te doen ten behoeve van de vrouwen, wier lot ze kende en met vele van wie ze in haar tehuizen kennis had gemaakt. Maar het was een hele stap, die van haar gevergd werd. Men was in die dagen niet gewoon aan het optreden van een vrouw in het openbaar, voor welke aangelegenheid ook. Doch niet alleen op dit punt, nog op een geheel ander moest Mevr. Butler ingaan tegen de traditie, waarvan vooral in Engeland de macht groot was: zij zou moeten spreken over een onderwerp, dat immer was doodgezwegen: over een zaak, waarvan men een instinctieve afkeer had, haar in het gesprek te betrekken; een aangelegenheid bovendien, waarover zeker een vrouw, die zich respecteerde het nooit waagde, te reppen. Wie het tóch deed kon er op rekenen, dat zij er op aangezien werd; dat men er haar naar behandelen zou. Dat betekende, dat zo iemand zich de publieke minachting op de hals haalde, dat hij zich kortweg buiten de beschaafde maatschappij, buiten het fatsoenlijk gezelschap plaatste. Wat wonder, dat de gevraagde een zware strijd had te strijden. Want bij al het genoemde kwam nog, dat alles in haar er zich tegen verzette, op de voorgrond te treden, leiding te geven. Zij had bovendien niet alleen om zichzelf te denken, doch ook om de positie van haar man en om de toekomst van haar kinderen, haar zoons. Zou zij de carrière van George niet vernietigen door haar openbare actie? Werd zij niet gedreven tot een activiteit, welke haar van haar gezin zou vervreemden?

Er blijkt dan ook uit haar dagboek, wat er in haar hart omging eer zij een beslissing nam, waarvan zoveel afhing voor haarzelf en de haren. Tenslotte sprak ze, na lang aarzelen van hart tot hart met haar beminde echtgenoot en vond, tot haar grote opluchting en diepe blijdschap bij hem aanstonds ten volle begrip voor haar moeilijkheden. Samen namen de Butlers toen het besluit, dat Josephine zich voluit geven zou aan het werk, waartoe men haar riep.

De Kruistocht

In de herfst van 1869 verzamelden zich de tegenstanders van de gehate wet op de besmettelijke ziekten rondom Mevrouw Butler. Onder hen bevonden zich de leden van het Genootschap tot redding van de gevallen vrouwen, die tot dat ogenblik

tevergeefs hun stem hadden verheven. Er waren ook enige parlementsleden en artsen en ook vrouwen, zoals b.v. Harriet Martineau, die een reeks van moedige artikelen in de „Daily News” had geplaatst. Ook Florence Nightingale, die zich in de Krimoorlog beroemd gemaakt had, een aantal schrijfsters en kunstenaressen en niet weinige Quakers schaarden zich aan hun zijde.

Samen richtten zij de „Ladies National Association” op, die haar werkzaamheden hiermede aanving, dat ze een beroep deed op de leden der regering en geestelijkheid. Vóór het jaar ten einde was werd evenwel duidelijk, dat deze actie niet het geringste succes had en daarom werd besloten, een beroep te doen op de massa. Het volk wilde men wakker maken en interesseren, wel begrijpende, dat onder háár de krachten huisden, die de wet zouden vermogen te vernietigen, wanneer zij zich

daartegen in beweging zetten. Op 31 Dec. verscheen in de „Daily News” een manifest dat een nadrukkelijk en wel-gedocumenteerd protest tegen de wet bevatte. Dadelijk werd 't stuk in andere dagbladen overgenomen en het duurde niet lang of de adhaesie-betuigingen stroomden bij honderden binnen. De onsteltenis over dit ongehoorde optreden was algemeen en aanvankelijk wist men niet beter te doen, dan de grote bladen er toe over te halen, de gehele affaire als ongepast dood te zwijgen. Daarmede ging men spoedig zelfs zover, dat van een te Manchester gehouden meeting, waaraan zesduizend mensen deelnamen, geen enkel woord werd gekikt.

De Vereniging begreep, dat zij tegenover deze gedragslijn niet beter doen kon dan haar eigen organen te creëren en kort daarop verschenen dan ook de eerste nummers van „The Shield” en „The

DE VERLOREN ZOON II

*O, nu ik lustverloren d'arbeid doe,
die Gij Uw minste slaaf niet wilde geven...
wat geest heeft mij Uw liefde doen weerstreven?
— Geluk, geluk, 'k was U te dikwijls moel —*

*Wie had mij met z'n tover aangeraakt?
Zal ik Uw goed Gelaat eens wedervinden?
Vader, ik weet nu, dat Gij mij steeds minde
en dat Gij om mij nachten hebt gewaakt.*

*Vergeef d'oproerge zoon, die U verliet;
hij trachtte naar geluk in vreemde landen.
Nu zit hij moedeloos, met zware handen,
een mogelijke uitweg is er niet.*

*Maar straks als hij in schaamte voor U staat
en niets meer vinden kan om zich te kleden,
weet hij geen raad met zoveel bitterheden
en smeekt en smeekt om delging van zijn kwaad.*

medical Enquirer". Het eerste propageerde de beginselen van de Bond, het tweede, geredigeerd door artsen, bestreed de staatsreglementering op uitsluitend medische gronden.

Bedroevend was, dat van de vertegenwoordigers der kerken in 't geheel slechts een vijftal sympathiebetuigingen ontvangen werden, terwijl hoge geestelijken, evenals vooraanstaande figuren uit het maatschappelijke en staatkundige leven hun scherpe afkeuring te kennen gaven.

Langzamerhand begon die afkeuring zich tot openlijke, voortdurend krachtiger tegenstand te ontplooiën. Men waarschuwde Butler, dat hij zijn positie onhoudbaar maakte en zijn carrière ernstig schaadde — iets, wat hij tevoren wel voorzien had — en het vele lelijke, dat men over zijn vrouw vertelde, zou een boek hebben kunnen vullen. Men maakte haar bedoelingen verdacht en ging zelfs zover, „haar te beschimpen en te betichten van een zekere, geheime voorliefde voor de slachtoffers van het kwaad niet alleen, maar voor het kwaad zelf". Anderen zeiden, dat haar ongelukkige huwelijksleven(!) er de aanleiding toe was, dat zij haar activiteit ontplooië.

Tenslotte, toen Mevrouw Butler zag, dat hetgeen tot nog toe ondernomen was, niets uitwerkte, besloot zij met haar medebestuurders in een aantal steden openbare vergaderingen te houden, waar men pogingen zou doen om de publieke opinie te winnen. Voor dat werk rekende het bestuur in de eerste plaats op haar, daar Harriet Martineau en Florence Nightingale wegens haar zwakke gezondheid niet in staat waren, de vermoenissen van het reizen en spreken te doorstaan en Mevrouw Butler een veeljarige praktijk bezat in het werk onder de slachtoffers der reglementering.

De eerste vergadering werd gehouden te Crewe voor spoorwegpersoneel en dadelijk werd het succes behaald, dat de toegesprokene onmiddellijk begrepen, waarom het in deze zaak ging. Vervolgens kwamen Leeds, Newcastle, Birmingham en andere plaatsen aan de beurt. Al spoedig begonnen de arbeiders' ook zelf samenkomsten te beleggen en daar verenigingen te stichten, die zich ten doel stelden, de wet te doen afschaffen. Het regende na korte tijd petitiees met vele honderden handtekeningen bij de regering en wanneer hier of daar een candidaat voor een parlementszetel moest worden gekozen, werd hij tevoren scherp ondervraagd naar zijn mening over de wet op de besmettelijke ziekten.

Lang niet altijd verliepen de meetings rustig en ordelijk, want de tegenpartij zat niet stil en de bordeelhouders, die hun bestaan bedreigd zagen, zonden gehuurde en betaalde lieden van het laagste allooi naar de bijeenkomsten, welke de Vereniging organiseerde om die zo mogelijk te verstoren.

George Butler, die zelf ook in 't openbaar optrad, verging het daarbij niet beter dan zijn vrouw. Op een theologisch congres zou hij een referaat houden over het onderwerp: „De roeping der Kerk van Engeland als staatskerk inzake de openbare zedelijkheid", doch er werd hem geen gelegenheid gegeven, aan het woord te komen want de aanwezigen begroetten hem fluitend en sissend.

Te Colchester zou een verkiezing gehouden worden en de Ladies Association verklaarde zich tegen de regeringscandidaat, die er zich op beroemde, als

gouverneur van Maltha de staatsreglementering met grote strengheid te hebben doorgevoerd. Mevrouw Butler zou zelf niet spreken, doch wachtte op het einde der bijeenkomst. Daarbij ging het zó rumoerig toe, dat de eigenaar van het gebouw haar halverwege de avond haastig naar een schuurtje moest brengen teneinde te voorkomen, dat men haar vond en aanrandde. Toen zij de sprekers later weer ontmoette, zagen zij eruit, alsof ze in de slag geweest waren! Zij konden zich geluk wensen met de voorzichtigheid, vóór de vergadering hun horloges en portefeuilles te hebben afgelegd. Een deel van die nacht zwierf Mevrouw Butler van het ene hotel naar het andere, doch men weigerde overal, haar toe te laten, zodra zij haar naam noemde. Toen ze eindelijk een slaapgelegenheid gevonden had, werd ze enige uren later door de verschrikte hotelier gewekt en weggestuurd. Het gepeupel had haar verblijfplaats gevonden en dreigde het huis te bestormen!

De volgende dag zou zij in een vergadering voor vrouwen het woord voeren, doch men ontried haar sterk, daarheen te gaan, wetende, dat men haar opwachtte. Een ogenblik werd zij bevreesd, doch voor ze een besluit nam, bad ze om kracht en sterkte. „Terwijl ik biddend mijn hart naar Hem ophief" — schreef ze de volgende dag in een brief naar huis — „hoorde ik duidelijk, alsof een hemelse stem ze sprak, de woorden: „de Heer zal u dekken met zijn vlerken en onder Zijn vleugelen zult ge betrouwen..." Van dat ogenblik kende ik geen vrees meer; sterk in die woorden ging ik de straat op met enige mijner vrienden." Dank zij een verkleeding kwam zij de zaal binnen, terwijl een aantal mannen met gebalde vuisten bij de ingang samendromde. De bijeenkomst was zeer goed en de vrouwen luisterden aandachtig en rustig. Maar de spreker kon het gebouw slechts door een raam verlaten en met een aantal andere vrouwen moest ze wat later bescherming zoeken in een pakhuis. Langs allerlei omwegen raakte ze tenslotte in een particulier huis, waar men haar vriendelijk opnam.

Te Pontrefact maakte het gepeupel het nog erger, door peper te strooien op de vloer van de zolder, waar een samenkomst zou worden gehouden en door tijdens de vergadering grote bossen hooi onder de vloer in brand te steken. Maar telkens werd er weer het onmiddellijke doel, dat zulke openbare bijeenkomsten beoogden, bereikt: de kandidaten, die vóór de staatsreglementering waren werden niet gekozen.

Tenslotte begreep de regering, dat zij met een beweging te doen had, waarmede zij ernstig rekening diende te houden. Er werd een koninklijke commissie van onderzoek ingesteld, die in Mei 1871 ook Mevrouw Butler wenste te horen. Het werd een zware gang voor de moedige vrouw, te meer omdat deze Hogerhuis-leden, Pairs van Engeland en Bisschoppen van de Staatskerk, bij herhaling zo minachtend en ongevoelig spraken over de misleide en gevallen vrouwen. De indruk die haar optreden maakte was echter diep. Een der leden zeide later: „Wanneer dit een voorbeeld is van de kracht van de overtuiging, die over de zedelijkheidskwestie in het land heerst, moeten wij wel terug". Ingevolge het rapport van de commissie werd een ander wets-

voorstel door de regering ingediend. Doch het verwierf de gewenste sympathie niet, was moeilijk en verward en wekte slechts misverstand. Nog vóór de stemming werd het weer ingetrokken.

In 1874 verloor de beweging tot afschaffing van de veelbesproken wet weer al haar voorstanders en vrienden in het parlement en er waren in die tijd ook andere politieke kwesties, die de openbare aandacht gedurende jaren sterk in beslag namen. Maar Mevrouw Butler en de haren waren niet voornemens, de handen in de schoot te vouwen! Kon men binnen afzienbare tijd in Engeland niets bereiken, dan zou men die gelegenheid benutten door in het buitenland propaganda te maken.

Het lag voor de hand, dat Mevrouw Butler, die ook hier weer het initiatief nam, het eerst Parijs bezocht en daar contact vond met het hoofd van de zedenpolitie, een zekere Lecour. De man maakte een bijzonder onaangename indruk op haar en tijdens het gesprek, dat zij met hem voerde werd het haar duidelijk, dat hij met zijn ijzig cynisme een waar bevorderaar der onzedelijkheid was, die het als zijn taak zag, de behoeften der ontucht tegemoet te komen. In de verschrikkelijke gevangenis St. Lazaire bezocht zij de verblijfplaatsen van honderden slachtoffers van Lecour's beleid, zonder ook maar de mogelijkheid te verkrijgen, hen toe te spreken of het geringste voor haar te doen. De bekende geestelijken en schrijvers De Pressensé, Monod en Coppet begroetten haar echter als hun geestverwante en met hen kon zij beraadslagen, wat gedaan kon en moest worden.

In Zwitserland bezocht ze Aimé Humbert, met wie ze dank zij een vergissing van de postereijen enigen tijd tevoren in contact was gekomen, doch die van het ogenblik af, waarop hij de brief ontving en las, die voor zijn naamgenoot bestemd was, een vurig voorstander was van Mevrouw Butler's ideeën. Het resultaat van deze en andere reizen was, dat in 1875 kon worden overgegaan tot de oprichting van de „Britsche continentale en algemene federatie tot afschaffing van de reglementering der prostitutie.". Wat later bekortte men die lange naam tot „Fédération abolitionniste internationale". In 1876 hield deze organisatie haar eerste internationale conferentie. Toen Mevrouw Butler in datzelfde jaar opnieuw Parijs bezocht, was het haar mogelijk, verschillende vergaderingen bij te wonen en toe te spreken, waarin vooral talrijke arbeiders en arbeidsters naar de voordrachten luisterden en hun instemming ondubbelzinnig te kennen gaven. Vooral Yves Guyot — later minister — toonde zich een groot ijveraar voor de beweging in Frankrijk. Zijn publicaties tegen en beschuldigingen van de zedenpolitie baarden groot opzien en zelfs het feit, dat hij wegens laster veroordeeld werd werkte er toe mede, de ogen van het publiek te openen voor de bestaande wantoestanden.

In 1877 werd het tweede congres der beweging gehouden, ditmaal te Genève. Het werd een der belangrijkste gebeurtenissen van de gehele strijd om de bevrijding der vrouw. Sinds de aanvang daarvan was Mevrouw Butler niet de enige leidster van de arbeid, doch wel de steeds bezielende, immer onvermoeide en stuwende kracht. Dat was zij ook bij de voorbereiding van het Geneefse congres, dat op 17 September geopend werd en dat zijn werkzaam-

heden over vijf secties verdeelde. De moties, waartoe deze secties tenslotte kwamen, toonden duidelijk, dat de vergaderden de gehele samenhang tussen het zedelijkheidsvraagstuk en een reeks van andere sociale vraagstukken in het oog hadden gehad. De moties werden aan alle Europese regeringen toegezonden.

Een der uitbreidingen, welke het werk van de Federatie aanstonds na het congres onderging, was de stichting — in 1878 — van de „Union internationale des amies de la jeune Fille", die zich ten doel stelde, alleenstaande jongemeisjes te helpen en te beschermen. Het plan was, over geheel Europa een net te spannen van centra, waar jongemeisjes, die hulp en steun behoefden, zich aanmelden konden. In 1882 werd ook in ons land en wel te Utrecht een afdeling van deze Unie gesticht.

Tussen haar reizen en haar spreekbeurten door had Mevrouw Butler nog tijd gevonden, in de loop der jaren een paar brochures te schrijven, waarin zij de zaak, die zij voorstond, hartstochtelijk bepleitte. Méér dan een paar kleine geschriftjes had zij evenwel niet te boek kunnen stellen. Eerst in later, rustiger jaren vond zij tijd, een uitvoerige beschrijving te geven van de strijd, waaraan zij vele jaren lang zulk een groot aandeel had gehad. Dat deed zij in het boek onder de titel „Personal Reminiscences of a great Crusade" (Persoonlijke herinneringen aan een grote kruistocht).

Maar toen zij dit boek schreef en uitgaf was de strijd eindelijk beslist. Wel had het lang geduurd, eer de zo vurig begeerde zege behaald was!

De, tot een internationale beweging uitgroeïende activiteit van de Ladies' Association, had uiteraard vooral in Engeland de aandacht getrokken en niet nagelaten, invloed te oefenen. Toen in 1880 opnieuw algemene verkiezingen moesten worden gehouden, werd een aantal afgevaardigden gekozen, die tegen de staatsreglementering waren en wier aanwezigheid in het parlement het zo goed als zeker maakte, dat een nieuw wetsvoorstel ter vervanging van de gehate wet goede kans maakte. Het duurde toen evenwel nog zes lange jaren, eer de wet op de besmettelijke ziekten van het jaar 1869 werd ingetrokken.

Achteraf konden Mevrouw Butler en haar medestanders niet anders dan hoogst dankbaar zijn, dat zij eerst nu hun doel bereikten want in de jaren, die achter hen lagen hadden zij — half van de nood een deugd makende — alle krachten ingezet om de publieke opinie in geheel beschaafd Europa wakker te maken. De reglementering op het vasteland zou een voortdurende bedreiging voor Engeland zijn gebleven. Zelf zeide de leidster: „God bedoelde in Zijn voorzienig bestel een veel grootser en dieper werk dan wij voor ogen hadden toen wij op Zijn roeping ons opmaakten om tegen een onrechtvaardige wet bij het parlement te protesteren".

Laatste levensjaren

Na 1880 behoefde Mevrouw Butler — zij werd ook langzamerhand een dagje ouder — zich niet meer zo in te spannen als jaren lang het geval was geweest. Twee jaar later nam haar man ontslag uit zijn functie en aanvaardde de benoeming tot

kanunnik te Winchester, waarheen het echtpaar toen verhuisde. Daar beleefden zij nog enige rustige, welverdiende levensjaren. Doch dat betekende niet, dat Mevrouw Butler nu haar tijd in ledigheid doorbracht. Weliswaar had zij de leiding van de grote organisatie langzamerhand geheel aan jongere krachten overgelaten, doch zij bleef met alles intensief medeleven en men zocht haar nog vaak. Eénmaal kwam zij persoonlijk nog tot krachtige actie, n.l. toen de schandelijke praktijken der zedepolitie te Brussel aan het licht kwamen en zij daarover een reeks van bijzonderheden publiceerde, tengevolge waarvan zij in een proces werd gewikkeld, dat veel stof deed opwaaien.

Zolang de gezondheid van George dat toeliet, maakten de Butlers des zomers ook gaarne reizen in het buitenland, waar zij talrijke vrienden en ook familieleden hadden. Doch reeds in 1886 werd het duidelijk, dat Butler niet meer herstellen zou van zijn slepende ziekte — een ernstige rheumatische aandoening — en toen men in het vroege voorjaar van 1890 uit het zuiden van Frankrijk in Londen terugkeerde, was hij te zwak om verder te reizen. Diezelfde nacht overleed hij na een innig afscheid van zijn geliefde vrouw.

Haar grote verlies verbitterde Josephine niet, doch spoorde haar integendeel aan tot het schrijven van een ontroerend en beminnelijk boek over de gestorvene, dat zij haar kinderen opdroeg als een blijvende herinnering. Onvermoeid zette zij zich daarna tot nieuwe literaire arbeid, schreef nog een werkje over haar vereerde vader en over haar zuster Harriet Meuricoffre.

De „Herinneringen aan een grote kruistocht” vormen evenwel het belangwekkendste werk uit haar laatste levensjaren. Het kwam in 1897 uit en ieder, die Mevr. Butler's strijd wil leren kennen moet het ter hand nemen en lezen. Als 72-jarige begon ze zelfs nog de publicatie van een tijdschrift: „De Stormklok”, in de artikelen van welk periodiek ze als het ware haar testament gaf. Eerst op de 30sten December 1906 beëindigde zij haar lange, rijkgezegende leven. Tot het laatst was zij helder van geest gebleven, wat wel duidelijk bleek uit het feit, dat ze in September van 1905 te Neufchatel nog een toespraak in het Fransch hield ter gelegenheid van het dertigjarig bestaan van de „Fédération abolitionniste internationale”, bij de stichting waarvan zij haar bezielde kracht had ingezet en waarin haar levenswerk zich consolideerde.

Een aardig hoekje Cactussen

Foto Turkenburg

